

Jan Eigner – Filip Prekop

Tašovice 1 a 2 Dvě pozdně paleolitické a mezolitické lokality na Karlovarsku

s příspěvkem J. Nováka, L. Lisé, A. Přichystala, M. Ptákové a M. Řezáče

Tašovice 1 and 2

Two Late Palaeolithic and Mesolithic sites in the Karlovy Vary region

With contributions of J. Novák, L. Lisá, A. Přichystal, M. Ptáková a M. Řezáč

**NÁRODNÍ
MUZEUM**

FONTES ARCHAEOLOGICI PRAGENSES
CURAT EDITIONEM MARIKA TISUCKÁ
VOLUMEN 48
PRAGAE 2021
MUSAEUM NATIONALE

Edice

FONTES ARCHAEOLOGICI PRAGENSES

Obsahuje monografické publikace ucelených nálezových souborů s jejich vědeckým hodnocením.
Vydává ji v 1–2 svazcích ročně Národní muzeum, Václavské náměstí 68, Praha 1.

Collectio

FONTES ARCHAEOLOGICI PRAGENSES

Editiones monographicas inventariorum completorum brevi commentario instructas comprehendens.
Divulgatur in 1 vel 2 fasculis consilio et auctoritate Musei Nationalis, Václavské náměstí 68, Pragae 1.

The edition

FONTES ARCHAEOLOGICI PRAGENSES

Contains monographic publications of closed groups of finds (material and its fundamental evaluation).
It is published in 1 or 2 volumes yearly by the National Museum, Václavské náměstí 68, Prague 1.

L'édition

FONTES ARCHAEOLOGICI PRAGENSES

Comprend des publications monographiques concernant des groupes des trouvailles fermées
(matériaux et leur évaluation fondamentale).
Elle est publiée par les soins du Musée National, Václavské náměstí 68, Prague 1, dans 1 ou 2 volumes par an.

Die Reihe

FONTES ARCHAEOLOGICI PRAGENSES

Umfasst Monographien über geschlossene Fundkomplexe (Materialien und ihre wissenschaftliche Auswertung).
Herausgegeben vom Nationalmuseum, Václavské náměstí 68, Prag 1; erscheint 1–2mal jährlich.

Эдиция

FONTES ARCHAEOLOGICI PRAGENSES

Содержит монографические публикации цельных комплексов находок с их основной оценкой.
Издаёт её в 1–2 томах ежегодно Национальный музей, Václavské náměstí 68, Прага 1.

FONTES ARCHAEOLOGICI PRAGENSES

VOLUMEN 48

NÁRODNÍ
MUZEUM

Jan Eigner – Filip Prekop

Tašovice 1 a 2 Dvě pozdně paleolitické a mezolitické lokality na Karlovarsku

s příspěvkem J. Nováka, L. Lisé, A. Přichystala, M. Ptákové a M. Řezáče

Tašovice 1 and 2 Two Late Palaeolithic and Mesolithic sites in the Karlovy Vary region

With contributions of J. Novák, L. Lisá, A. Přichystal, M. Ptáková a M. Řezáč

**NÁRODNÍ
MUZEUM**

FONTES ARCHAEOLOGICI PRAGENSES
CURAT EDITIONEM MARIKA TISUCKÁ
VOLUMEN 48
PRAGAE 2021
MUSAEUM NATIONALE

Práci věnujeme památce badatelů nejstaršího osídlení tašovických lokalit – Heinricha Zimmermanna, Františka Proška, Ladislava Hájka a Slavomila Vencla.

Předložená práce vznikla za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2019–2023/17.I.c, 00023272).

Recenzenti: Mgr. Jaroslav Bartík, Ph.D.
PhDr. Mgr. Petr Šída, Ph.D.

Vědecký redaktor: PhDr. Marika Tisucká, Ph.D.

© Národní muzeum, Praha 2021
Návrh obálky a grafická úprava: © Vojtěch Hyřha, 2021

ISSN 0015-6183
Print ISBN 978-80-7036-693-6
ebook ISBN 978-80-7036-694-3

Snímek na obálce: Lokalita Tašovice 2 fotografovaná od řeky F. Proškem roku 1950 (dodatečně kolorováno).

OBSAH

1. Úvod	9
Výzkumné otázky	10
Poděkování	11
2. VŠEOBECNÁ ČÁST	12
2.1 Lokalizace, přírodní charakteristiky	12
2.2 Dějiny poznávání, badatelé	13
Heinrich Zimmermann (1903–1987)	15
František Prošek (1922–1958)	15
Ladislav Hájek (1909–1987)	15
Slavomil Vencl (1936–2019)	15
2.3 Chronologický rámec	16
2.3.1 Pozdní paleolit	16
2.3.2 Mezolit	16
2.4 Metodika analýzy kamenné industrie	18
2.5 Suroviny kamenné industrie, základní údaje (A. Přichystal, J. Eigner)	19
2.5.1 Katalog surovin	20
Silicity glacigenních sedimentů (pazourek, eratický silicit)	20
Bavorské rohovce	21
Rohovce Franské Alby	21
Rohovce ortenburské jury	21
Ostatní bavorské rohovce	21
Paleozoické radiolarity	22
Limnosilicity	22
Spongolit	22
Křemen	23
Křišťál, záhněda	23
Jaspis, jaspisoidy	23
Křemičité hmoty zvětrávacího původu	23
Chalcedon	24
Karneol	24
Křemičité zvětraliny	24
Opál	24
Křemence severozápadních Čech	25
Křemenec typu Bečov	25
Křemenec typu Kamenná Voda	25
Křemenec typu Skršín	25
Křemenec typu Staré Sedlo	25
Křemenec typu Tušimice	26
Porcelanit	26
Aplit	26
Jílovec	26
Subvulkanit	26
Paleoryolit	27
Vulkanické horniny	27

3. TAŠOVICE, LOKALITA 1	28
3.1 Základní informace	28
3.1.1 Lokalizace a terénní situace	28
3.1.2 Geologické poměry	29
3.1.3 Dějiny výzkumů předneolitického osídlení	29
3.1.4 Postmezolitické osídlení	29
3.2 Etapy výzkumů, popis a revize situací	30
3.2.1 Výzkum 1940	30
3.2.2 Výzkum 1948–1950	31
3.2.3 Výzkum 2017	34
3.2.4 Výzkum 2020	34
3.3 Popisy struktur a objektů	35
3.3.1 Jámy	35
3.3.2 Sídlní objekty	35
3.3.3 Ohniště	37
3.4 Rozbor nálezů	37
3.4.1 Sonda 1/1940	37
3.4.2 Sonda 1/1948–50	39
3.4.3 Varia	46
3.4.4 Makrolitická štípaná industrie	49
3.4.5 Ostatní nálezy	49
3.5 Zhodnocení pozdně paleolitických a mezolitických nálezů z lokality 1	50
3.6 Datování a prostorový rozptyl osídlení	53
3.6.1 Střední paleolit?	53
3.6.2 Pozdní paleolit	54
3.6.3 Mezolit	54
4. TAŠOVICE, LOKALITA 2	55
4. 1. Základní informace	55
4.1.1 Lokalizace	55
4.1.2 Geologické poměry	55
4.1.3 Dějiny výzkumů předneolitického osídlení	56
4.1.4 Postmezolitické osídlení	56
4.2 Topografie osídlení	56
4.3 Výzkumy v letech 2015–2017 a 2020	58
4.4 Poloha A: výzkumy, popis a revize situací	60
4.4.1 Výzkum 2016	60
4.4.2 Výzkum 2017	60
4.4.3 Výzkum 2020	60
4.5 Poloha B: výzkumy, popis a revize situací	61
4.5.1 Výzkum 2015	61
4.5.2 Výzkum 2016	61
4.5.3 Shrnutí	62
4. 6. Popis struktur a objektů	62
4.7 Rozbor nálezů	63
4.7.1. Lokalita 2 (bez upřesnění)	64
4.7.2. Poloha 2A	65
4.7.3 Poloha 2B	67
4.7.4 Makrolitická štípaná industrie	70

4.7.5 Ostatní nálezy.....	71
4.8 Zhodnocení pozdně paleolitických a mezolitických nálezů z lokality 2.....	71
4.8.1 Suroviny štípané industrie.....	73
4.8.2 Technologie.....	73
4.8.3 Typologie.....	74
4.9 Datování a planigrafie osídlení.....	76
4.9.1 Střední – mladý paleolit.....	76
4.9.2 Pozdní paleolit.....	76
4.9.3 Mezolit.....	76
Nejstarší až starý mezolit.....	76
Střední mezolit.....	77
Mladý mezolit.....	77
4.9.4 Radiouhlíkové datování.....	77
5. BIOARCHEOLOGICKÉ A GEOARCHEOLOGICKÉ ANALÝZY (L. LISÁ, J. NOVÁK, M. PTÁKOVÁ).....	79
5.1 Antrakologická analýza (J. Novák).....	79
Úvod, metodika.....	79
Výsledky.....	79
Interpretace.....	80
Závěr.....	80
5.2 Analýza rostlinných makrozbytků (M. Ptáková).....	82
Úvod.....	82
Metodika.....	82
Výsledky a jejich interpretace.....	83
Závěr.....	83
5.3 Mikromorfologická analýza (L. Lisá).....	83
Popis a interpretace vrstev.....	84
6. ČASOPROSTOROVÉ SOUVISLOSTI OSÍDLENÍ, SROVNÁNÍ LOKALIT.....	86
6.1 Datování osídlení tašovických lokalit.....	86
6.1.1 Pozdní paleolit.....	86
6.1.2 Mezolit.....	86
Nejstarší až starší mezolit.....	87
Střední mezolit.....	87
Mladý mezolit.....	87
6.2 Vybrané charakteristiky kamenných industrií z Tašovic 1 a 2.....	88
6.2.1 Štípané kamenné suroviny.....	89
6.2.2 Technologie a typologie štípané industrie.....	90
Jádra.....	90
Zpracování limnosilicítů typu Sokolov a křemenců typu Staré Sedlo.....	91
Tvary jader.....	93
Rydla.....	95
Mikroburiny.....	95
Mikrolity.....	97
Makrolitická (hrubotvará) industrie.....	100
6.3 Problematika obydlí a další objektů.....	100
Interpretace tašovických osídlení.....	102
7. MIKROREGION TAŠOVIC (J. EIGNER, F. PREKOP, M. ŘEZÁČ).....	104
Předneolitické lokality v mikroregionu.....	105

I. Doubí, lokalita 1 (o. Karlovy Vary)	105
II. Tašovice, lokalita 3	106
Tašovice, lokalita 4	107
8. ZÁVĚR	108
9. LITERATURA	111
Prameny	111
Literatura	111
SUMMARY	119
TABULE	122
SEZNAM AUTORŮ	174
SEZNAM ZKRATEK	175

1. Úvod

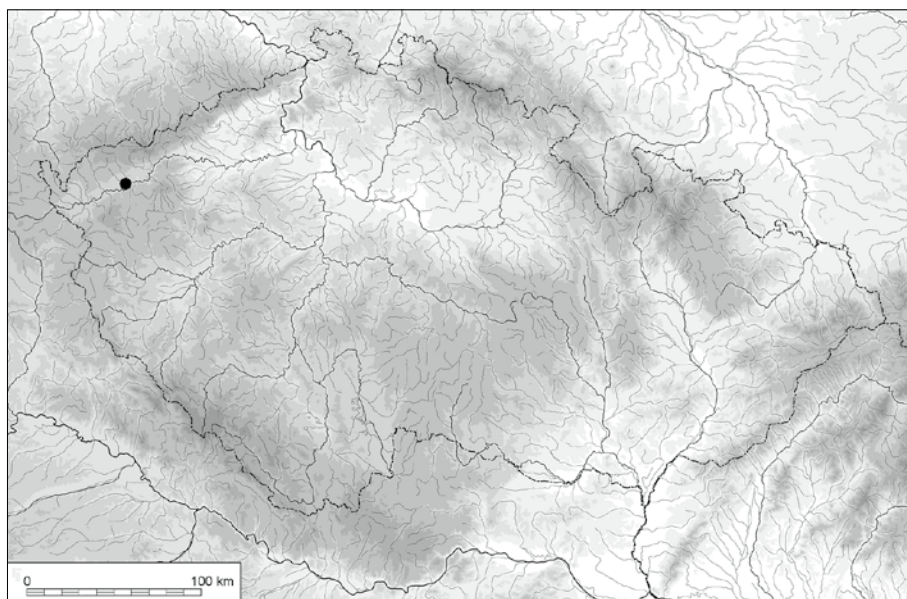
Pohled do literární produkce bádání o českém pozdním paleolitu a mezolitu posledních desetiletí ukazuje trvalý, resp. stále početně stoupající trend vyhodnocování staronových i „čerstvých“ nálezů z různých povodí, regionů či kvadrantů Čech. Problémové, i na jednotlivá naleziště orientované studie zůstávají ve výrazné menšině. Jen zlomek lokalit stojí pro objem dat, hodnotu nálezů

či odkrytých situací za samostatné vyhodnocení. Patří k nim, aspoň podle našeho soudu, Tašovice, lokalizované v horním Poohří v západním sousedství Karlových Varů (obr. 1). Ačkoli se v odborné literatuře objevují opakovaně (a to i v kompendiích českého pravěku: *Neustupný 1960*, 80–81; *Pleiner – Rybová a kol. 1978*, 155–156, obr. 33; *Vencl 2007b*, 139, 141), pro předběžný charakter dosavadního zveřejnění všech výzkumů

z posledních zhruba osmi desítek let zůstává povědomí o nich jen povrchní a již dílem antikvované. Předkládaná publikace se věnuje nejstaršímu, paleolitickému a mezolitickému osídlení, raně středověká fáze zůstává hodna budoucí pozornosti.

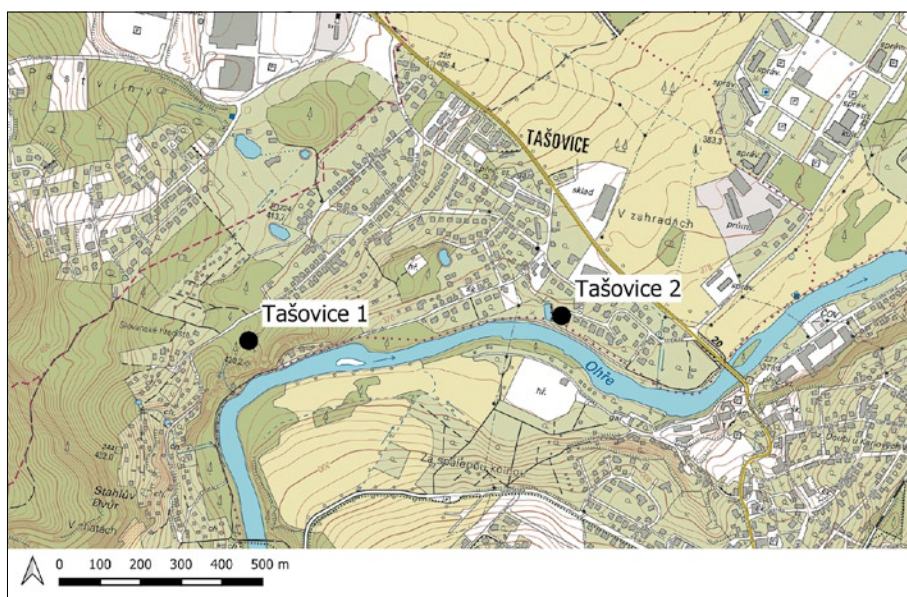
Archeologické poznávání dvou nejdůležitějších lokalit (obr. 2) se začalo odvíjet již v 1. polovině 20. let minulého století, výrazněji od počátku 2. světové války. Starší osídlení na lokalitě Tašovice 1, zvané též Starý Loket, se obvykle spojuje s existencí tzv. mezolitické chaty, „slovanské“ období s hradištěm, dávaným dřívější historiografií do souvislosti s kmenem Sedličanů (např. *Šimek 1955*). Ostatně nacionální diskurz na sousedním Chebsku i jinde ovlivňoval kladení otázek i interpretace až do 2. poloviny 20. století (např. *Hasil 2018*; pro Karlovarsko dobově *Babický 1958*, 38–39), ovšem bádání o nejstarším osídlení nepoznamenal.

Podobu a dochování naleziště Tašovice 2, odborné veřejnosti mnohem méně známého (a současným obyvatelům obce zcela utajeného), ovlivnilo umístění na periferii krajského města. To vedlo k postupnému zastavování volných ploch od 2. pol. 80. let 20. století. Archeologický potenciál pro další terénní výzkum se nedávno značně vyčerpal, takže bylo možné

Obr. 1. Mapa ČR s vyznačením lokalit v Tašovicích (okres Karlovy Vary).

Fig. 1. Map of the Czech Republic highlighting the sites in Tašovice (Karlovy Vary District).

Obr. 2. Obec Tašovice s lokalitami 1 a 2 (mapový podklad: ČÚZK).

Fig. 2. Municipality of Tašovice with sites 1 and 2.

Obr. 3a. Pohled od západu na údolí Ohře u Tašovic (na levém okraji snímku) a Doubí, s lokalitami 1 až 3 na bližším břehu řeky. Foto asi F. Prošek.

Fig. 3a. View from the west of the Ohře valley at Tašovice (on the left edge of photo) and Doubí, with sites 1 to 3 on the nearer riverbank. Photo probably by F. Prošek.

přistoupit k souhrnnému vyhodnocení. Zahrnutí obou lokalit do jediné knihy a skutečnost, že čtyři etapy jejich zkoumání nebyly dosud přiměřeně, příp. vůbec zveřejněny, determinovalo následující strukturu publikace:

Po tomto úvodu následují obecné informace týkající se obou nejdůležitějších lokalit na katastru Tašovic (kap. 2): k mikroregionální geologické a geomorfologické situaci, přehled dějin bádání spjatý s jeho aktéry, systematika popisu a techno- typologických klasifikací kamenné štípané industrie, a základní informace o jejích surovinách.

Srovnatelně zevrubný popis a analýza hmotných pramenů patří oběma nalezištím. Nejprve jsou pojednány Tašovice 1 (kap. 3), a to po jednotlivých etapách výzkumu, kdy se pozornost soustředí na nálezovou situaci, a poté na rozbor hmotných pramenů, s důrazem na jejich prostorové souvislosti. Tento postup je dodržen i u lokality 2 (kap. 4), rozdělené na nálezové polohy A a B. Následuje pokus o komparaci, srovnání obou nalezišť a sledování širších souvislostí vybraných jevů prostorové i chronologické povahy (kap. 6). Pozornost věnujeme i celému mikroregionu (kap. 7), vymezenému uměle hranicemi katastrálních území Tašovic a Doubí.

Další, byť nedaleká naleziště pozdního paleolitu a mezolitu jsou uváděna jen v případě dílčího informačního vytěžení v širších otázkách (chronologie, sídelní strategie, kamenné suroviny). Pro celé horní Poohří se kompletní katalogový soupis s vyhodnocením teprve připravuje, nedávno byly zveřejněny pouze dvě lokality v nedalekých Dvorech a Rybářích (Eigner – Prekop 2018, ke Karlovar-

sku s. 25, Tab. 10, obr. 14). K netri- viálnímu srovnání chybí v regionu Karlovarska kvalitativně, a zcela i kvantitativně srovnatelné soubory nálezů. V podstatě to – až na pár výjimek – platí i pro celé západní a severozápadní Čechy a přilehlou část Bavorska. Z toho důvodu jsou rozsah a hloubka širších komparací omezené a vyhrazené dalším pracím. Výjimky tvoří širší kontext zohledňující analýza surovin, mikrolitů a dílčí otázky chronologické a sídelní (kap. 6.1.2). Některé nadnesené hypotézy, hlavně k charakteristice horizontu nejstaršího a mladého mezolitu, prověří další bádání. V budoucí studii se rovněž objeví trasologická analýza a výsledky zatím neukončených skládanek kamenných artefaktů na obou lokalitách.

Výzkumné otázky

Rozborem terénních dat i statistickým či krajinným modelováním nelze překlenout problémy spjaté s limity výzkumů, způsobenými jejich metodikou, strategií, rozsahem, vnějšími vlivy včetně postdepozičních procesů apod. Přesto z tašovických nalezišť pochází v měřítku Čech značný objem z více pohledů pestrých a informačně cenných nálezů i dalších údajů. Ačkoli v literatuře kolující informace o významu nalezišť i vybraných artefaktech (např. Prošek 1951; 1958; Vencl 2007b, 139, 141; dílčí zmínky i cizojazyčně: např. Kozłowski 2001, 265, Fig. 2–3; Sklenář 1975, 267; Svoboda 2008, 231; Vencl 2013, 157, 159; Zander et al. 2017, 408) umožňovaly učinit si jistou představu, teprve detailní zpracování ji konkretizovalo. Zároveň získaná data poskytla příležitost formulovat a sledovat zhruba čtyři tematické okruhy:

1. prostorové, chronologické a funkční charakteristiky osídlení obou lokalit;
2. specifika kamenné štípané industrie, dosud v Čechách neznámá, či řídce evidovaná;
3. problematika existence a časoprostorových souvislostí objektů v místě Proškova výzkumu v Tašovicích 1, vedle různých zahloubení a ohnišť i tzv. chaty;
4. vzájemné rozdíly i shody obou lokalit. Vzhledem k blízkosti a situování ve výrazně odlišných polohách jde o dvojici nalezišť vybízející k modelovému sro-

Obr. 3b. Současný stav krajiny, od západu, s charakteristickým skalnatým temenem v místě vrcholu a srázu nad řekou na lokalitě Tašovice 1, šipkou označeny Tašovice 2. Foto F. Prekop.

Fig. 3b. Current state of the landscape, from the west, with the characteristic rocky peak and steep slope above the river on site Tašovice 1, Tašovice 2 marked with an arrow. Photo by F. Prekop.

nání, na podkladě techno-typologických i surovinných charakteristik. Navazujeme a prohlubujeme tím prvotní impulzy a pozorování v tomto směru učiněná (Prošek 1953; Vencl 1971, 176, 181).

Poděkování

Velké díky náleží všem účastníkům archeologických výzkumů na obou lokalitách v letech 2015–2020. Šlo o pracovníky společnosti ZIP, o. p. s. z Teplé, středoškolské a vysokoškolské studenty, přátele i oborové kolegy, kteří v různém čase a na různou dobu přijížděli pomoci. Zvláštní poděkování v tomto směru patří Vlastimilu Eignerovi, Lukáši Novákovi a Petru Vitáskovi.

Terénní fáze výzkumů byly prováděny pod záštitou a z prostředků NPÚ (Program podpory záchranných archeologických výzkumů příspěvkových organizací Ministerstva kultury ČR a rovněž fondu Dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace /DKRVO/ za rok 2018, kapitola 1. 2. Průzkum a vyhodnocení archeologického potenciálu vybraných památkových území a objektů ČR). Dílčí akce prováděl J. Eigner od roku 2016 i s podporou Národního muzea. Navazující analýzy umožnilo financování NPÚ, výzkumného záměru NM (DKRVO 2019–2023/17.I.b, 00023272), interního grantu

v rámci téže instituce (řešitel J. Eigner, Nové impulzy k poznání pozdního paleolitu a mezolitu severozápadních Čech, reg. č. P19/011G), a grantu GA UK v Praze (hlavní řešitel J. Eigner, č. 200216, 2016–2017, Možnosti studia mezolitického osídlení Karlovarska).

Zjišťovací a záchranné výzkumy Tašovic 2 se uskutečnily s pochopením hlavně ing. M. Paparegy a jeho rodiny. Se vstřícným přístupem jsme se setkali i u vlastníků okolních domů a obyvatel obce. Výzkumné akce na tašovicském hradišti umožnila povolení Lázeňských lesů Karlových Varů a památkového odboru magistrátu města Karlovy Vary.

Konzultace a rady a dílčí pomoc k odborným problémům poskytli hlavně E. Cziesla, J. Fröhlich, B. Gehlen, D. Horváth, M. Lička, T. Płonka, N. Profantová, T. Richter, P. Rojík, B. Spies, P. Šída, S. Vencl, B. Šreinová, J. Tajer, D. Velebil.

S technickými pracemi a úpravami textů i příloh významně pomohli J. Jabůrková, T. Janek, J. Souček, L. Vělová, E. Zazvonilová. Většina map a plánů je dílem J. Součka a F. Prekopa.

Za zpřístupnění dokumentů z archivu Archeologického ústavu AV ČR v Praze vděčíme jeho vedoucí L. Starcové.

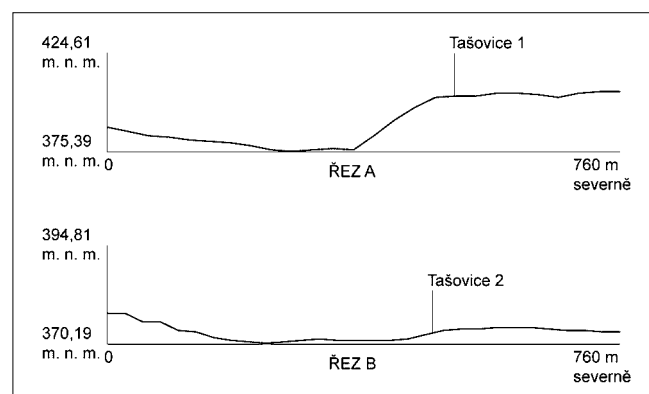
2. Všeobecná část

2.1 Lokalizace, přírodní charakteristiky

V geomorfologické klasifikaci náleží Tašovice s nejbližším okolím k Podkrušnohorské soustavě, konkrétně k celku Sokolovská pánev, přesněji jejímu okrsku Chodovské pánvi (Demek – Mackovčín /ed./ 2006). Nachází se při hranici s celkem Slavkovského lesa. Jde o území na malé ploše velmi pestré a výškově členité, s nadm. výškou mezi 373 m (údolí Ohře v Tašovicích) a 622 m (vrchol Doubské hory 2,5 km jv. od vsi).

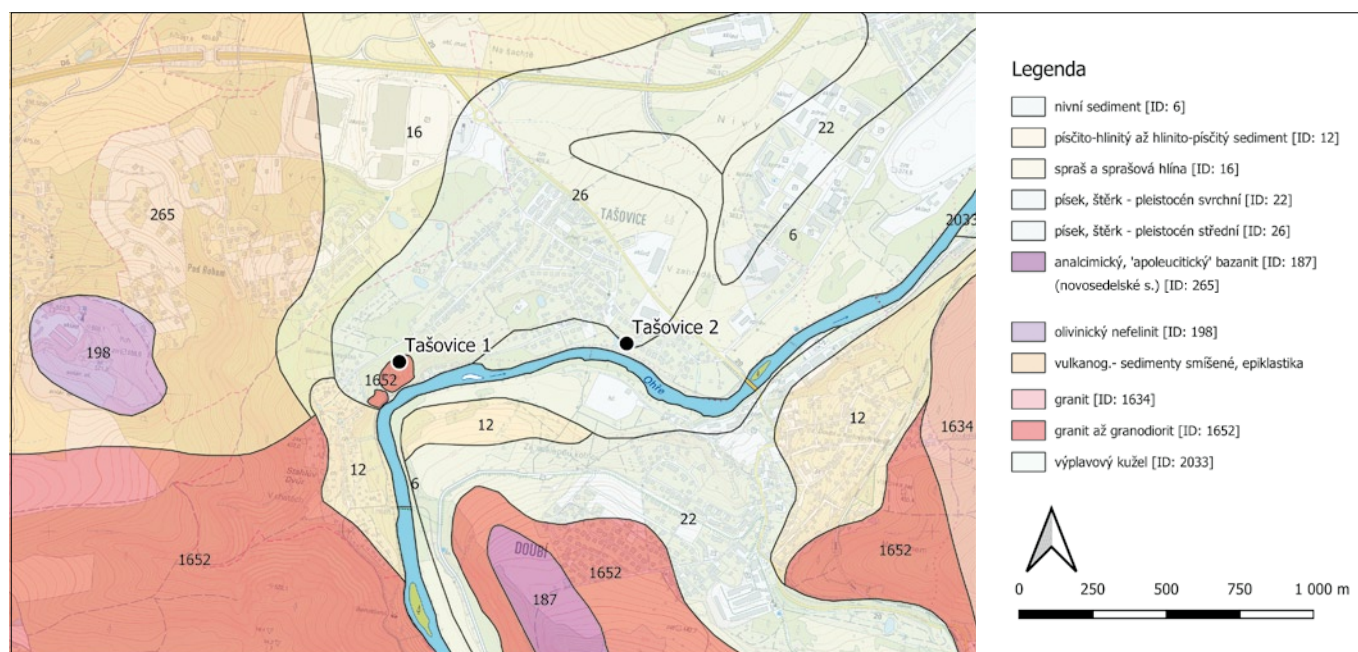
Z regionálně geologického hlediska leží zájmový mikroregion na styku chodovské části sokolovské pánve s karlovarským žulovým masivem. Jeho plutonické horniny odhalila Ohře ve svém údolí, zároveň tvoří základ elevací obsazených oběma předneolitickými lokalitami, které se liší hlavně převýšením nad dnem údolí (obr. 4). V jejich blízkém okolí panuje pestrá geologická situace (obr. 5). Jižním směrem převládají vyvřeliny krušnohorského plutonu, prorážené místy terciérními vulkanity, západně pokračují horniny novosedelského souvrství. Severním směrem překrývají horninový podklad kenozoické sedimenty, konkrétně kromě drobných ložisek

uhlí hlavně neuzpevněné kvartérní uloženiny charakteru sprašových hlín i svahovin.

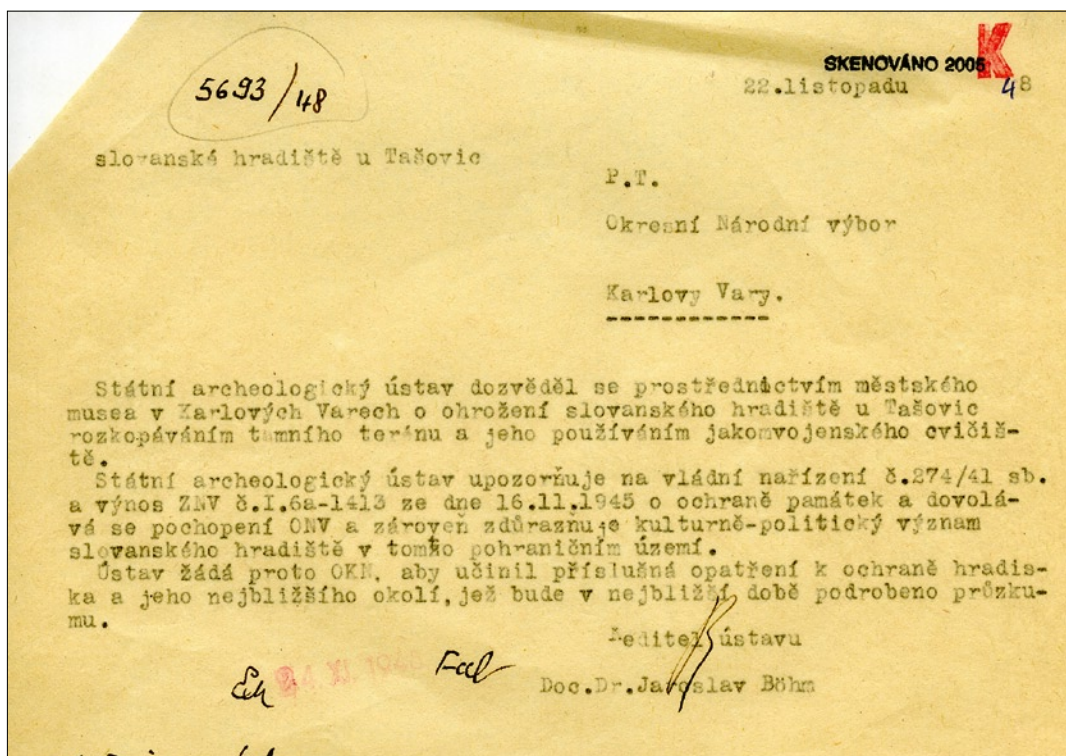
Obr. 4. Tašovice, A: Profil terénem od řeky Ohře ke stanici 1; B: totéž pro lokalitu 2.

Fig. 4. Tašovice, A. Terrain profile from the Ohře river to site 1, B: Same for site 2.

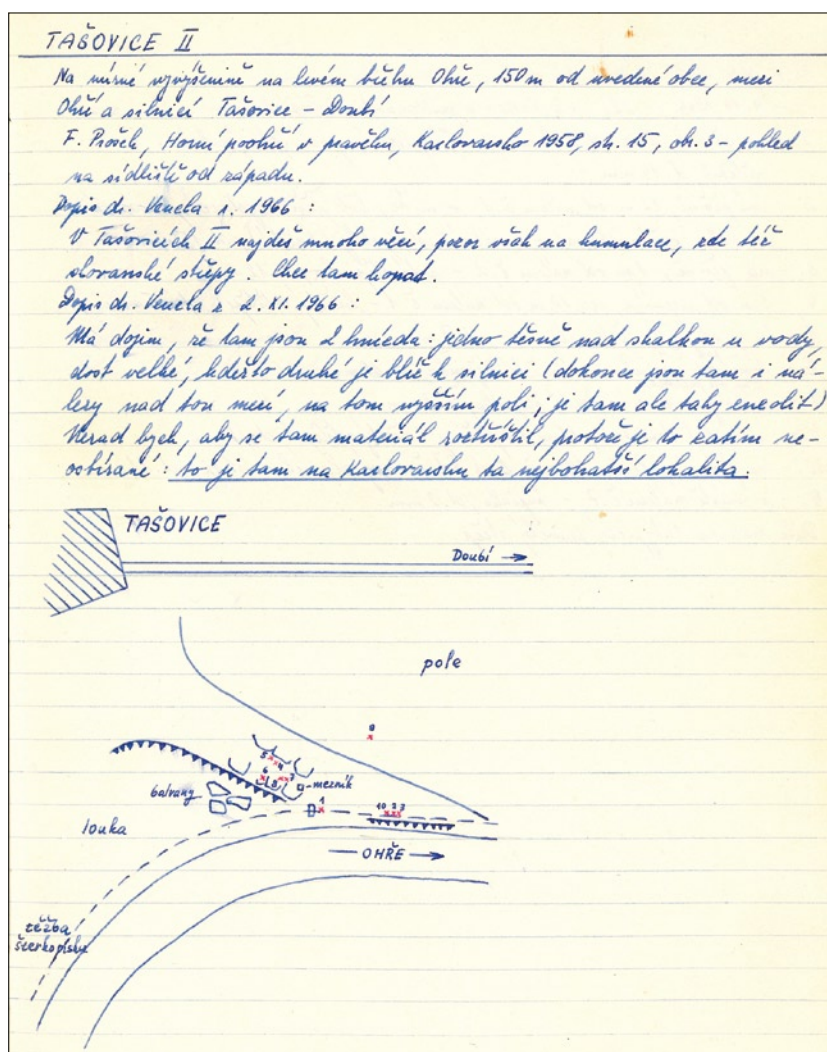

Obr. 5. Geologická mapa mikroregionu s vyznačením Tašovice 1 a 2 (mapový podklad: www.geology.cz).

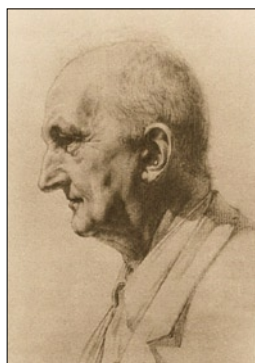
Fig. 5. Geological map of microregion highlighting the sites Tašovice 1 and 2.

C

D

A**B****C****D**

Obr. 7. Fotografie badatelů. A: Heinrich Zimmermann (archiv Karlovarského muzea), B: František Prošek (archiv K. Sklenáře), C: Ladislav Hájek (1982, při vycházce Karlovými Vary, archiv J. Klsáka), D: Slavomil Vencel (2001, v rozhovoru s M. Zápotockou).

Fig. 7. Photo of researchers. A: Heinrich Zimmermann (archive of Museum Karlovy Vary), B: František Prošek (archive of K. Sklenář), C: Ladislav Hájek (1982, during the walk in Karlovy Vary, archive of J. Klsák), D: Slavomil Vencel (2001, interview with M. Zápotocká).

Heinrich Zimmermann (1903–1987)

Učitel, archivář a historik, v loketském archivu a muzeu pracoval v letech 1930–1932, 1940–1941 a po roce 1945. Tašovickým hradištěm, i tamním předneolitickým osídlením se zabýval ve třicátých a čtyřicátých letech. Vedle archeologie se věnoval i sběratelství, např. výrobků regionálních porcelánků. Po válce se vyhnul nucenému vysídlení z Československa a prožil téměř celý život v Lokti.

František Prošek (1922–1958)

Poválečná vůdčí osobnost českého paleolitického bádání, pracující na pražském Archeologickém ústavu (původně Státní archeologický ústav), činný v terénu v rámci celého Československa. V Tašovicích 1 prováděl ve třech sezónách od roku 1948 klíčový odkryv na hraně lomu; vedle toho cíleně vyhledával soudobá naleziště při řece Ohři od Kynšperka až po Klášterec. Objevil tak mj. i koncentraci mezolitických artefaktů v Tašovicích 2. Předčasná smrt mu zabránila v detailnějším vyhodnocení vlastních výzkumů.

Ladislav Hájek (1909–1987)

Původně úředník a sběratel, později profesionalizovaný archeolog, pracovník Národního muzea a Archeologického ústavu v Praze. K poznání Tašovic přispěl hlavně opakovanými sběry na lokalitě 2 v průběhu 60. a 70. let. Ty prováděl ve stejném období i jinde na Karlovarsku, již jako karlovarský důchodce, zůstávající v intenzivním oborovém kontaktu. Později jeho terénní činnost omezily zdravotní komplikace.

Slavomil Vencel (1936–2019)

Pracovník Archeologického ústavu v Praze. Docent Vencel se paleolitem a mezolitem, krom dalších okruhů témat, zabýval v celočeském měřítku od přelomu 50. a 60. let minulého století až do své smrti. Karlovarsku věnoval pozornost především v 60. a 70. letech, spolupracujíc tam s L. Hájkem. V té době plánovanou sondáž Tašovic 2 nakonec neuskutečnil. Od roku 2014 koordinoval zpracování předneolitického osídlení regionu; v rámci toho umožnil a podporoval vyhodnocení tašovických stanic.

2.3. Chronologický rámec

2.3.1 POZDNÍ PALEOLIT

Pozdní paleolit je zhruba dvoutisíciletým obdobím spadajícím do allerödu (GI-1a) a závěrečného stadiálu mladého dryasu (GS-1). Navzdory dílčím pokrokům v poznání tohoto období v Čechách (např. *Svoboda et al. 2013*), i sousedících německých regionech (např. *Sauer 2016; 2019*) zůstáváme v těchto oblastech odkázáni hlavně na studium kamenné industrie. Konstruování kulturně-chronologických vztahů na základě vybraných nálezů, např. typů hrotů, nevypovídá ovšem o pozdním paleolitu komplexně a nezkresleně (*Kobusiewicz 2009; Pasda 2007, 45*). Současný trend směřuje k taxonomickému sjednocení mnohdy nesourodých i pochybných označení kultur, skupin a typů (souhrnně *Sauer – Riede 2018; Sobkowiak-Tabaka 2017, 22–24*). Hlavní zastřešující entitou je v naší části střední Evropy okruh industrií s obloukovitě otupenými hroty (hlavně v této variantě označení – „Curve-Backed Point groups“: *Weber – Grimm – Baales 2011*). K němu se řadí i metricky nápadné industrie typu Federmesser známé ze sz. Čech (např. *Vencl 1970*), nemající dosud v horním Poohří analogie. Inventáře lokalit ze západní i jižní části Čech a zhruba východní poloviny Bavorska byly dříve označovány pojmem skupina Atzenhof (*Schönweiß 1992, 26ff*), příp. Hradiště-Atzenhof (*Vencl – Fröhlich 1978; Vencl 2007a, 121*).¹ Těmto industriím štípaným převážně z bavorských jurských rohovců dominovaly vedle spíše drobnějších škradel a rydel kratší hroty s otupeným bokem. Pojem míří do dějin bádání především pro nesourodost příslušných radio-metricky nedatovaných lokalit známých dominantně ze sběrů v otevřené krajině (kritika např. *Beck et al. 2009, 283; Heinen 2005, 105–106*), publikace četných souborů však představuje solidní srovnávací bázi (např. souhrnně *Naber 1970; Schönweiß 1974, 1992; nověji Kaulich 2005; Sauer 2017*).

Některé středoevropské lokality, mj. relativně blízko (130 km) situované abri Fuchskirche u Allendorf (okr. Saalfeld-Rudolstadt), poskytly pozdně paleolitické industrie datované velmi časně, na přelom 13. a 12. tisíciletí

př. Kr. (*Benecke et al. 2006, 121–125; Feustel – Musil 1977*). V durynské oblasti však navazují na magdalénské osídlení (např. *Küßner – Jäger 2015*), které v horním Poohří podle současných znalostí schází. V severním a severovýchodním sousedství Čech se starší fáze pozdního paleolitu jeví být spojená s lesním prostředím a mj. se štíhlými hroty otupeného boku a širokými segmentovitými hroty (*Pasda 2018, 170*).

Část lokalit s výraznějšími nálezy zůstává chronologicky i kulturně nezařazena (*Jezeří: Eigner et al. in press; Plzeň-Roudná: Vencl 1988*). V pásnu středoevropských pahorkatin včetně Čech a Bavorska pokračoval i v mladém dryasu asi plynule vývoj industrií s hroty otupeného boku; pouze docházelo k jejich zmenšování (*Vencl 1988, 37–38; Weber – Grimm – Baales 2011, 295*), zjevnému ve stratigrafických sekvencích našemu území vzdálených (jz. Německo, v. Francie atd.), jen výjimečně blízkých (*Sesselfelsgrötte u Kelheimu: Dirian 2003*). Další vývoj kolem přelomu mladého dryasu a holocénu, a na jeho počátku lze jen tušit (viz níže). Svoji roli mohly sehrávat industrie s řapovými hroty, i kulturní jednotky výrazně čepelových industrií (v západní Evropě a v západní části střední Evropy popisované jako „Long Blade Technology“, belloisien aj., schéma *Zander – Gehlen 2020, Fig. 1*), mj. s drobnými otupenými hrůtky (např. *Naudinot et al. 2019*) a hroty s příčnou retuší (*Floss – Weber 2012, 515*), které přesahují do preboreálu.

2.3.2 MEZOLIT

V Čechách se podařilo v posledních letech precizovat třídění mezolitu (formálně 9600–5500/5400 př. Kr.), a to primárně na podkladě výzkumů v severočeských abri (např. *Svoboda ed. 2017; Šída – Pokorný ed. 2020*). Stoupá počet nalezišť s detailním propojením záznamu archeologického a paleoekologického, navázaného na klimato-stratigrafické datování. V části Bavorska blízko hornímu Poohří byl potenciál v tomto ohledu jen málo využit, byť kupříkladu ve Franském Švýcarsku zkoumaná lokalita Schräge Wand poskytla důležitou stratigrafii (*Naber 1968*; další lokality pod převisy známy a kopány jižněji: Bettelküche, „Abri am Galgenberg“ u Beratzhausenu aj.).

1) Odpovídající, ale převážně nálezově chudší pozdně paleolitické lokality na naší straně státní hranice se místy hojně nachází v jižních i jihozápadních až západních Čechách (např. *Šída et al. 2011; Vencl ed./et al. / 2006*); nové sběry na Klatovsku i Tachovsku nezveřejněny: neúplná mapa: *Moník – Eigner 2019, Fig. 1*), a to i v samotném příhraničí od Vltavické brázdy (*Kapustka et al. 2020, 25–26*) po Chebsko (např. Bříza 1, nepublikováno).

Korelace fází mezolitu s biostratigrafickým tříděním² je nosná, produktivní hlavně v regionech, resp. na lokalitách, kde lze oba typy záznamů propojit a inventáře příslušných vrstev i radiouhlíkově datovat. Nástup kulturních změn nebyl ani v rámci střední Evropy plynulý, a regionálně paralelní, a především se nekryl s klimatickými a vegetačními, event. faunistickými změnami. Platí to pro počátek mezolitu („Earliest Mesolithic“), kulturně zatím s obtížemi detekovaný a materiálově definovatelný (viz níže). Složitější je situace i v jeho mladší fázi („Late Mesolithic“). Chápeme-li mladý mezolit jako období zřetelné techno- typologické proměny ŠI (souhrnně *Gehlen 2010*; v širším kontextu *Crombé – Robinson 2014*, 2634ff), s počátkem atlantiku se nejspíše u nás neprotneme, neboť ona kulturní změna započala dříve. Typické industrie s pravidelnými čepelemi a trapézy lze nadále označovat za mladomezolitické, ovšem při vědomí potenciálně většího stáří, i přetrvávání do pozdního mezolitu (cf. např. *Masojć – Dreczko – Mozgała 2009*).

Objektivní komplikaci pro sjednocení kulturně-chronologické terminologie představují nadregionálně proměnlivé trendy v technologii a typologii štipané industrie (jako jediné porovnatelné, protože v kontinentálním měřítku všudypřítomné složky hmotné kultury). Zvláště obsah pojmu „střední mezolit“ se dosud neustálil a neprosadil všude v Evropě (nadále se tak v některých koncepcích využívá i základního dělení na 2 fáze: časný/starší a mladý/pozdní mezolit, dále precizované: *Crombé – Robinson 2014*).

Kulturní poměry okolo přelomu mladého dryasu a holocénu, i v první polovině preboreálu zůstávají nejen ve střední Evropě nečitelné (např. *Płonka – Bobak – Szuta 2020*; *Vermeersch 2013*, 85–86); i v Čechách chybí výraznější a absolutně datované soubory. Lze sice uvést mezolitické soubory se staršími prvky (souhrnně *Eigner et al. 2014*, 27–28), původ nálezů ale nevylučuje variantní interpretace. Rovněž postupně přibývají lokality rozprostřené po Čechách s preboreálními C14 daty. Někdy se toto období nazývá nejstarším mezolitem („Frühestmesolithikum“), kam bývá řazena i lokalita Leupoldsdorf 2 na horní Ohři, možná spolu s obsahem vrstvy C abri Fuchskirche v Durynsku (*Cziesla 2015*, Abb. 13; *Heinen 2005*, 154). Relativně nejpřesněji je popisované období známo v převisových stratigrafiích z. a jz. Německa a okolních zemí (*Taute 1972*, 1973–74a, *Mevel – Fornage-Bontemps – Béreziat 2014* s lit.). V Čechách se toto intermezzo prolíná se starým mezolitem. Pod něj spadají lokality pokročilého

preboreálního a časně boreálního stáří. V mikrolitickém spektru získávají svoji roli rovnoramenné trojúhelníky, stále hojně je zastoupení protáhlých trapézů, segmentů a hrotů s příčnou retuší (*Heinen 2005*, 154–155). Soubory s těmito prvky pochází jak ze severočeských abri (*Svoboda 2017*, 74–75, 77; *Šída 2020*, 56–58), tak z otevřených lokalit (s možností řazení do předchozí fáze). Část z nich náleží první fázi (A) kulturního okruhu beuronien.

Hlavní penzum lokalit patří nejen v Čechách střednímu mezolitu, kryjícího se zhruba s boreálem a termínem beuronien. Rozdělení beuronien na stupně A až C bylo konstruováno na základě stratigrafie v Jägerhausshöhle. Postupně se proměňuje metrika mikrolitů a jejich poměrná zastoupení – hlavně trojúhelníky v beuronien A a B jsou větší, ve fázi C vrcholí jejich zmenšování a zeštíhlování (někteří autoři za tím vidí vliv sauveterrienu: např. *Cziesla 2018*, 251, 253; *Heinen 2005*, 474–476, který toto období označuje jako „Jungmesolithikum“). Trojúhelníky ani později nemizí, pokračují mj. protáhlými formami až do 7. tisíciletí (*Cziesla 2017*). Zásadní je, že se v okruhu beuronien neobjevují striktní „type-fossils“ (*Heinen 2005*, 152; *Kind 2009*, 139), v každém stupni se sice vyskytují hlavní typy, ale dochází k jejich prolínání. Z přítomnosti jednotlivých mikrolitů nelze přesnější datování odvozovat (takovou praxi kritizoval např. T. Richter: *Richter 2016*). Ostatně užívání některých tvarů vykazuje pozoruhodnou setrvačnost (*Cziesla 2015* pro trojúhelníkovité hroty s dorzoventrální retuší), jakkoli širší konotace ve vztahu ke kontinuitě populací lze těžko dohlédnout. Svrchní hranice středního mezolitu je stanovena koncem v pozn. 2 uvedeného náhlého ochlazení kolem 6200 př. Kr. (*Šída 2020*, 59; *Pokorný 2020*, 116).

Zásadní kulturní změnu znamenal až nástup čepelových industrií s trapézy, které patří do následujícího mladému mezolitu (z konce boreálu i atlantiku). Objevení se těchto industrií, vázaných na rozšíření štipání tlakem či nepřímým úderem, kolísá. Časné doklady těžby jader tlakem z 2. pol. 7. tisíciletí pocházejí z evropských mediterráních lokalit ve střední Evropě někteří autoři uvádí počátek a šíření pravidelných čepelí s trapézy někdy od 7000 př. Kr. pro jihoněmeckou, alpskou oblast (*Gehlen 2010*, Abb. 229 se srovnávacím schématem), takže ještě v boreálním středním mezolitu. V sv. Sasku dominují v industriích z doby kolem 6900 př. Kr. jen protáhlé trojúhelníky (*Liebermann 2016*), trapézy nastupují – podle dokladů z lužického Reichwalde – až v období mezi 6500–6000 př. Kr. (*Friedrich et al. 2001*, 82ff). Rovněž obsah převisů v Česko-saském Švýcarsku i v Českém ráji ukazuje na trvání mezolitu s trojúhelníky ještě v průběhu chladné periody předcházející nástupu atlantiku kolem 6200 př. Kr. (*Svoboda ed. 2017*; *Šída – Pokorný ed. 2020*).

2) Ani hranice preboreálu a hlavně předěl mezi boreálem a atlantkem nejsou ve střední Evropě pevně ustálené. V posledních letech se pro počátek atlantiku preferuje nástup oteplení po chladném eventu 8,2 ky BP (blíže *Pokorný 2020*, 116; *Walker et al. 2012*).